

Мадрига Тетяна Богданівна

Локальна самоорганізація як політичний механізм забезпечення стійкості територіальних громад України в умовах воєнного стану

УДК 323.2:355.01(477)

DOI [https://doi.org/10.24195/2414-](https://doi.org/10.24195/2414-9616.2026-2.13)

9616.2026-2.13

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Мадрига Тетяна Богданівна
докторантка кафедри політичних наук
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ,
Україна
ORCID: 0000-0001-7761-9811

Стаття присвячена дослідженню локальної самоорганізації як політичного механізму забезпечення стійкості територіальних громад України в період повномасштабної російсько-української війни. В умовах суттєвого послаблення інституційної спроможності держави волонтерські ініціативи та громадянська активність набувають ознак неформальних інституцій, що частково заміщують або доповнюють функції публічного управління.

Проаналізовано механізми функціонування локальної самоорганізації в різних безпекових контекстах через порівняльне дослідження регіональних кейсів – Київської, Івано-Франківської, Харківської та Херсонської областей. Застосовано порівняльний кейс-метод, контент-аналіз нормативних документів, аналіз вторинних даних та теоретичний синтез концепцій мережевого врядування, соціального капіталу і суспільної стійкості.

Результати дослідження засвідчують, що тип і характер локальної самоорганізації детермінується передусім безпековим контекстом регіону.

Порівняльний аналіз регіональних кейсів дозволяє виявити спільну закономірність: локальна самоорганізація функціонує через три ключові канали впливу – участь у прийнятті рішень, вплив на розподіл ресурсів та формування політичного порядку денного. Це трансформує волонтерські ініціативи з акторів громадянського суспільства у повноцінних суб'єктів публічної політики на локальному рівні, що відповідає концепціям мережевого врядування (network governance) та співуправління (co-governance).

Обґрунтовано необхідність інституціоналізації волонтерського сектору через цільові програми органів місцевого самоврядування, механізми публічних консультацій та правового захисту волонтерів, які діють в умовах активних бойових дій.

Ключові слова: локальна самоорганізація, волонтерство, територіальна громада, стійкість, воєнний стан, публічне управління, мережеве врядування, громадянське суспільство, соціальний капітал.

Вступ. Повномасштабна агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, суттєво загострила проблему інституційної спроможності держави, яка в умовах різкого зростання безпекових, гуманітарних і соціальних викликів функціонує під надмірним навантаженням. За цих обставин локальна самоорганізація актуалізується як один із ключових політичних механізмів забезпечення стійкості територіальних громад в умовах інституційної нестачі. Вона постає як форма суспільної відповіді на обмеженість ресурсів і недостатню швидкість реагування державних інституцій. Водночас локальна самоорганізація не виступає альтернативою державному управлінню, а виконує компенсаторну та підсилюючу функції, доповнюючи діяльність органів влади й забезпечуючи гнучкість та оперативність реагування на кризові ситуації.

Важливим проявом локальної самоорганізації в умовах війни є стрімке зростання волонтерського руху, який набув ознак масового суспільного явища. Зокрема, у перші дні повномасштабного вторгнення було створено понад 1700 нових волонтерських організацій [24], що свідчить про надзвичайно високий мобілізаційний потенціал українського суспільства. Волонтерська діяльність охопила всі

соціальні групи та регіони, включаючи прифронтові території, де вона виконувала критично важливі функції забезпечення населення продовольством, ліками та засобами першої необхідності.

Поширення цих практик має системний характер і вказує на формування мережевої моделі публічного управління, у межах якої громадянське суспільство інтегрується в процеси ухвалення та реалізації рішень. Волонтерські ініціативи здійснюють мобілізацію ресурсів, забезпечують зворотний зв'язок, долучаються до виконання управлінських рішень і впливають на формування суспільно-політичного порядку денного. Аналітичну основу дослідження становлять кейси Київської, Івано-Франківської, Харківської та Херсонської областей, що репрезентують різні типи локальної самоорганізації залежно від безпекового контексту.

Актуальність дослідження визначається як теоретичним, так і практичним виміром. У теоретичному плані воно розширює концептуальне розуміння мережевого врядування та співуправління в умовах збройного конфлікту. У практичному – результати дослідження можуть бути використані при розробці політики підтримки волонтерського сектору та інституціоналізації громадянської участі в системі публічного управління.

Метою статті є дослідження локальної самоорганізації як політичного механізму забезпечення стійкості територіальних громад України в умовах воєнного стану через порівняльний аналіз регіональних кейсів з різним безпековим контекстом. Для досягнення поставленої мети визначено такі дослідницькі завдання: концептуалізувати локальну самоорганізацію як багаторівневе явище в умовах воєнного стану; проаналізувати діяльність волонтерських ініціатив у регіонах з різним безпековим контекстом (прифронтові, тиллові, зони активних бойових дій, деокуповані території); виявити механізми інституціоналізації волонтерського сектору в системі публічного управління на локальному рівні; здійснити порівняльний аналіз регіональних кейсів з метою виявлення закономірностей і специфіки локальної самоорганізації залежно від безпекового контексту; визначити ключові виклики та обмеження локальної самоорганізації й обґрунтувати пропозиції щодо її інституціоналізації.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить порівняльний кейс-метод, що дозволяє виявити як загальні закономірності, так і специфічні особливості локальної самоорганізації в різних регіональних контекстах. Вибір чотирьох регіональних кейсів – Київської, Івано-Франківської та Харківської областей, а також Херсонщини – обумовлений їхнім якісно відмінним безпековим статусом: прифронтовий/деокупований, тилловий, прифронтовий зі стійкою тривалою нестабільністю та окупований/деокупований відповідно.

Контент-аналіз нормативних документів застосовувався для дослідження програм розвитку волонтерства Івано-Франківської та Калуської міських територіальних громад, що дозволило виявити механізми формальної інституціоналізації волонтерського сектору. Аналіз вторинних даних включав опрацювання аналітичних звітів Центру близькохідних досліджень, ICAP «Єднання», Обсерваторії демократії, медіаматеріалів та офіційних статистичних даних.

Теоретичний синтез здійснювався на основі концепцій мережевого врядування (network governance), теорії соціального капіталу Р. Патнема, підходу Е. Остром до управління спільними ресурсами та теорії суспільної стійкості, що в сукупності утворюють концептуальну основу для інтерпретації емпіричних результатів.

Результати. У межах дослідження самоорганізація розглядається як процес і результат координації дій індивідів і груп без визначальної ролі формальних інституцій, спрямований на вирішення колективно значущих завдань. Концептуалізація ґрунтується на багаторівневому підході, який дозволяє виявити динаміку цього явища на різних рівнях соціальної організації: на мікрорівні – через індивідуальні практики участі, мережі довіри та мотиваційну готовність до дії; на мезорівні – через

механізми горизонтальної координації, розподілу ресурсів і взаємодії в межах локальних спільнот; на макрорівні – через вплив на трансформацію політичної системи, появу неформальних інституцій та зміну моделей публічного управління.

Досвід Київської області є показовим прикладом самоорганізації на початковому етапі повномасштабного вторгнення. Регіон став зоною інтенсивних бойових дій (Буча, Ірпінь, Бородянка, Гостомель), що спричинило часткову дестабілізацію системи публічного управління та обмеження спроможності державних інституцій виконувати базові функції. Масова мобілізація населення відбулася вже в перші дні: виникли численні волонтерські ініціативи, спрямовані на евакуацію, гуманітарну допомогу, медичну підтримку та психологічну реабілітацію [1, с. 38]. У такий спосіб локальні ініціативи виконали функцію первинного стабілізаційного механізму, компенсуючи інституційні обмеження держави. Водночас така діяльність виходить за межі суто гуманітарної допомоги і набуває політичного виміру, оскільки волонтерські ініціативи фактично перебирають на себе частину владних функцій, пов'язаних із забезпеченням безпеки, координацією ресурсів та організацією життєзабезпечення населення.

Характерною рисою цього процесу стала швидка еволюція від стихійних форм до більш організованих структур. У результаті сформувалася багаторівнева система координації, що включає обласні штаби, районні волонтерські центри та локальні ініціативні групи. Так, на рівні Білогородської громади сформовано мережу понад 40 фондів і ініціатив із функціональною диференціацією – соціальна підтримка (БФ «ДоброВільно»), підтримка тероборони (БФ «Підтримка оборони Київщини»), екологічні (БФ «Відновлення довкілля Київщини») та міжнародні гуманітарні проекти (БФ «Всі наші») [1, с. 40]. У цьому вимірі локальна самоорганізація набуває ознак альтернативної системи управління, яка функціонує паралельно до формальних інституцій. Водночас формується модель партнерської взаємодії між громадянським суспільством, бізнесом і органами влади, що відповідає логіці мережевого врядування (network governance) як децентралізованої форми управління в умовах кризи. Зазначені практики формують альтернативні механізми управління ресурсами, що корелює з підходами Е. Остром, яка обґрунтовує здатність локальних спільнот ефективно організовувати управління спільними ресурсами без централізованого контролю.

Розвиток волонтерського руху сприяв зростанню соціального капіталу через формування нових соціальних мереж, підвищення рівня довіри та посилення громадянської згуртованості відповідно до підходу Р. Патнема. Водночас виявлені обмеження: недостатня координація між ініціативами (дублю-

вання функцій), нестабільність фінансування, психологічне навантаження на волонтерів [1, с. 43].

Отже, досвід Київської області засвідчує, що в умовах інституційної нестачі локальна самоорганізація виступає не лише компенсаторним, а й трансформаційним механізмом, який формує нові моделі взаємодії, управління та забезпечення стійкості територіальних громад у воєнний період. Цей кейс слугує аналітичною основою для порівняння з регіонами, що функціонують у принципово інших безпекових контекстах.

Івано-Франківська область у період повномасштабної російсько-української війни стала одним із ключових тилових центрів, де локальна самоорганізація набула системного характеру та трансформувалася у важливий механізм забезпечення стійкості територіальних громад. Попри відсутність активних бойових дій на території регіону, область відіграла стратегічну роль у підтримці фронту, прийомі внутрішньо переміщених осіб та координації гуманітарних потоків [15]. З перших днів вторгнення спостерігалася стрімка мобілізація: почуття невизначеності трансформувалося у готовність допомагати армії та постраждалим. До 2022 року діяльність волонтерів зосереджувалася на соціальній підтримці вразливих груп населення, організації культурно-освітніх заходів, екологічних ініціативах та допомозі внутрішньо переміщеним особам. Наприклад, громадська організація «Нуль відходів Івано-Франківськ» активно працювала над популяризацією дбайливого ставлення до довкілля, створивши освітній екопростір і громадську сортувальну станцію «RE:spase» [11]. З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, волонтерські організації Івано-Франківської МТГ суттєво переорієнтували свою діяльність на підтримку Збройних Сил України, підрозділів сил територіальної оборони та допомогу постраждалим від війни. Волонтерський рух регіону вирізняється багатовекторністю: матеріальне забезпечення військових, організація гуманітарної допомоги, розселення ВПО, психологічна підтримка, освітні та реабілітаційні проекти. Волонтери одночасно виконують функції логістичних операторів, соціальних координаторів і кризових менеджерів [15]. У цьому випадку волонтерські ініціативи виступають не лише як виконавці допоміжних функцій, а як співучасники формування політики на локальному рівні, впливаючи на визначення пріоритетів у сферах безпеки, соціального захисту та гуманітарної підтримки.

Благодійний фонд «Відроджені єднанням» надавав підтримку потерпілим від війни та людям, що опинились у скрутному становищі, забезпечуючи їх їжею, одягом, побутовою хімією та психологічною допомогою [23].

Значних результатів досягли конкретні ініціативи: координаційний центр «Save Ukraine Now» за 2022 рік витратив на допомогу бійцям понад

2 млн грн, а станом на початок 2025 року сума сягнула 4,5 млн \$ для закупівель на потреби підрозділів Прикарпаття. Благодійний фонд «Згуртовані» у травні 2024 року передав військовим сім тисяч тактичних аптечок на суму 1 млн євро. Ініціатива «Порт Франківськ» за аналогічний період спрямувала на допомогу армії 25 млн грн. Благодійний фонд «Свій за свого» наприкінці 2024 року залучив 14 млн грн для закупівлі дронів, а фонд «З покликом в серці» упродовж осені 2024 року передав військовим 152 автомобілі та 138 дронів. «Громадська ініціатива Галичини» станом на травень 2024 року забезпечила 150 автомобілів, а також дрони й засоби тактичної медицини для потреб фронту [15].

Громадська організація «Ліга українських жінок» зі Снятина активно організовувала збори, купувала дрони, плела маскувальні сітки та передавала допомогу на фронт. Зокрема, у 2024 році волонтерки закупили 147 FPV-дронів, 29 тепловізорів, 28 автомобілів та сплели 111 маскувальних сіток [5].

Крім того, в Івано-Франківській обласній клінічній лікарні діє інклюзивний простір для захисників і захисниць – «Мрія Дія», де для воїнів організують творчі зустрічі, майстер-класи, настільні ігри, концерти та навіть уроки музики [9].

Важливим свідченням переходу від неформальної взаємодії до інституціоналізованих форм співпраці є впровадження на рівні громади цільових програм розвитку волонтерства. Зокрема, Програма сприяння розвитку волонтерства Івано-Франківської міської територіальної громади (МТГ) [19] передбачає створення умов для системної участі волонтерських ініціатив у формуванні та вирішенні питань місцевого значення, розвиток комунікації з органами місцевого самоврядування та підтримку волонтерських мереж.

У межах зазначеної Програми передбачено також впровадження механізмів публічних консультацій, участі представників волонтерських організацій у засіданнях органів місцевого самоврядування, а також розвиток інструментів громадської участі. Це свідчить про формування практик співуправління, в яких волонтерський сектор виступає партнером влади у процесах прийняття та реалізації управлінських рішень.

Аналогічна програма Калуської МТГ на 2024–2027 роки закріплює інструменти ресурсної підтримки: надання приміщень, інформаційний супровід і сприяння позабюджетному фінансуванню [20]. Аналіз Програми сприяння розвитку волонтерства Калуської МТГ дозволяє констатувати перехід від неформальних практик волонтерства до їх інституціоналізації у системі публічного управління. Зокрема, документ передбачає створення механізмів участі волонтерських організацій у прийнятті рішень через публічні консультації, включення до

складу робочих та консультативних органів, а також розвиток постійних каналів комунікації з органами місцевого самоврядування.

Крім того, Програма закріплює інструменти ресурсної підтримки волонтерського сектору, зокрема надання приміщень, інформаційний супровід та сприяння залученню позабюджетного фінансування. У сукупності це свідчить про формування гібридної моделі врядування, у межах якої волонтерські ініціативи інтегруються у процеси вироблення та реалізації публічної політики на локальному рівні [10].

Показовим прикладом трансформації волонтерських ініціатив у елемент публічного управління є діяльність реабілітаційного центру «4.5.0. Прикарпаття» у місті Калуш. Центр, створений за ініціативи громадського сектору, забезпечує комплексну фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію військовослужбовців і членів їхніх родин. Станом на початок 2026 року його послугами скористалися близько 140 ветеранів, що свідчить про значний масштаб і суспільну затребуваність діяльності [25]. Важливо, що дана ініціатива виконує не лише соціальну функцію, а й має виразний політичний вимір. В умовах обмеженої інституційної спроможності держави у сфері реабілітації ветеранів, волонтерський сектор фактично бере на себе частину функцій публічної політики, пов'язаних із соціальною адаптацією та підтримкою військових. Це свідчить про перерозподіл владних функцій між державними та недержавними акторами. Крім того, діяльність центру формує нові пріоритети локальної політики, актуалізуючи питання реабілітації, соціалізації ветеранів та підтримки їхніх родин. У результаті такі ініціативи стимулюють розвиток відповідних програм і практик на рівні громади, впливаючи на порядок денний органів місцевого самоврядування. Не менш важливим є те, що центр сприяє формуванню соціального капіталу через створення спільнот взаємопідтримки серед ветеранів, що підвищує рівень згуртованості громади та її здатність до колективної дії.

Додатковим інструментом впливу виступають молодіжні ради, які функціонують як інституціоналізовані форми участі та залучають молодь до процесів локального врядування. З 62 громад Івано-Франківській області молодіжні ради створено у 38-ми (станом на вересень 2025 р.) [16, с. 47]. Ефективна їхня волонтерська діяльність – вони організовують підтримку військовиків та забезпечення потреб громади, допомогу ВПО [16, с. 74]. Їх діяльність охоплює як реалізацію волонтерських ініціатив, так і інформаційну політику на місцевому рівні, що сприяє формуванню громадської думки та підвищенню рівня довіри до влади. Таким чином, локальна самоорганізація набуває ознак політичного механізму, який забезпечує не лише соціальну мобілізацію, а й вплив на процеси при-

йняття рішень, розподіл ресурсів та формування політичного порядку денного на рівні громади.

Харківська область репрезентує якісно відмінний від попередніх тип локальної самоорганізації – регіон тривалих бойових дій без повної окупації обласного центру, де волонтерський рух функціонує в умовах постійної безпекової загрози, але зберігає інституційну неперервність і здатність до довгострокового стратегічного планування. Перші дні повномасштабного вторгнення засвідчили надзвичайну важливість самоорганізації населення і волонтерства, зумовлених високим рівнем ініціативності та самовіддачі, – місто, у якому до лютого 2022 року проживало понад 2 млн мешканців (з урахуванням переміщених осіб – до 2,5 млн), зазнало значних руйнувань, а чисельність населення скоротилася приблизно вдвічі [13].

У Харківській області волонтерський рух набув масштабів масової самоорганізації та об'єднав представників різних професійних і соціальних груп. Волонтери здійснювали евакуацію населення, забезпечували доставку продуктів харчування і медикаментів, реагували на наслідки обстрілів та надавали психологічну підтримку постраждалим. Важливо, що їх діяльність виходила за межі гуманітарної допомоги і набувала ознак виконання функцій публічного управління: зокрема, за оцінками представників місцевої влади, близько 40% робіт із відновлення пошкодженої інфраструктури було забезпечено саме волонтерськими ініціативами [2]. Це свідчить про значний рівень інтеграції волонтерського сектору у процеси забезпечення життєдіяльності міста в умовах війни.

Специфіка харківського контексту полягає в поєднанні двох одночасних запитів, які в інших регіонах є послідовними: гуманітарного реагування на поточні загрози та відновлення вже зруйнованої інфраструктури. Показовим прикладом є діяльність «Добробату» – добровольчого будівельного батальйону, найбільшої в країні волонтерської ініціативи з термінового відновлення, яка об'єднала понад 50 тисяч учасників і за час своєї діяльності розчистила понад 20 тисяч тонн будівельного сміття, встановила 20 тисяч вікон, відремонтувала 10 тисяч дахів і відновила понад 100 об'єктів соціальної інфраструктури [14]. «Добробат» тісно співпрацює з міською та обласною владою, а також з Державною службою України з надзвичайних ситуацій, з міською владою підписано меморандум про співпрацю, в межах якого вона надає розхідні матеріали й інструмент [8]. Це унаочнює модель партнерського врядування, в якій волонтерська ініціатива не замінює державу, а функціонує як її операційний партнер у реалізації публічної функції відновлення.

Водночас у прифронтових громадах регіону волонтерство набуває критично важливого виживального характеру. Евакуація людей із прифронтових громад Харківщини значно ускладнилася

через інтенсивність ворожих обстрілів та загрози застосування БПЛА. В окремих населених пунктах, зокрема в Одноробівці Золочівської громади, волонтери більше не завозять гуманітарної допомоги через постійні обстріли й атаки дронів, і місцеві жителі змушені самотужки діставатися до сусідніх сіл, ризикуючи життями [6]. Це демонструє межу, за якою навіть волонтерська самоорганізація виявляється недостатньою без додаткових безпечових рішень з боку держави.

Важливою структурною ознакою харківського досвіду є розвинена довоєнна мережа громадянського суспільства. «Станція Харків» – організація, що виникла ще в 2014 році як відповідь на гуманітарну кризу на сході України і основними сферами діяльності якої є надання допомоги постраждалим, біженцям і ВПО, соціальний захист і правова підтримка вразливих груп, розвиток освіти, охорони здоров'я та територіальних громад, захист прав людини, сприяння економічному зростанню й міжнародному співробітництву, а також участь у реалізації державних і міжнародних програм для покращення соціально-економічної ситуації в Україні [3]. Наявність таких усталених структур забезпечила швидке розгортання організованого реагування після 24 лютого 2022 року, підтверджуючи висновок: довоєнний соціальний капітал безпосередньо визначає спроможність громади до самоорганізації в кризових умовах.

Аналітичний центр «Обсерваторія демократії» зафіксував характерне обмеження харківського досвіду: незважаючи на масштабну волонтерську активність, процеси відновлення інфраструктури залишаються переважно закритими від участі громадськості – програма відновлення міста перебуває на стадії розробки понад рік без громадського обговорення [4]. На відміну від Івано-Франківської та Калуської громад, де волонтерська діяльність отримала інституційне закріплення через цільові програми ОМС, Харківська міська рада не ухвалила окремої програми розвитку волонтерства – попри те, що саме Харків є найбільшим прифронтовим містом з найвищою концентрацією зареєстрованих волонтерів в Україні. У сукупності ці факти свідчать про наявність структурного розриву між розвинутою низовою самоорганізацією та інституційними механізмами її інтеграції в публічне управління, що вказує на неповноту переходу до формалізованих практик співуправління.

Таким чином, харківський кейс демонструє модель адаптивної самоорганізації в умовах тривалої прифронтової нестабільності, де волонтерський рух одночасно виконує гуманітарні, відновлювальні та часткові управлінські функції, залишаючись при цьому в партнерській, а не замісній позиції щодо державних інституцій.

Херсонська область є прикладом граничного варіанту локальної самоорганізації, де волонтер-

ські ініціативи функціонують не як доповнення до державних інституцій, а як їхній фактичний заміник. У дослідженні «Громадянське суспільство в часи війни на прикладі Херсонщини» [22], присвяченому діяльності громадських організацій і волонтерських ініціатив, підкреслюється, що в умовах обмеженої спроможності держави саме громадянське суспільство стало ключовим провайдером життєво необхідних послуг. Водночас зафіксовано принципову трансформацію суб'єктності: волонтери перестають сприйматися як зовнішні агенти допомоги й усвідомлюються як невід'ємна складова функціонування громади [22]. Характерно, що волонтерська культура в регіоні сформувалася ще з 2014 року, що забезпечило наявність усталених мереж на момент повномасштабного вторгнення [7].

В умовах окупації ці ініціативи адаптувалися до екстремальних обмежень. Зокрема, БО «Фонд громади міста Херсон «Захист»» уже в березні 2022 року реалізувала гуманітарну програму «Рятуємо разом! Херсон», забезпечивши допомогу шести лікарям [21].

Якісно новим випробуванням стала катастрофа, спричинена підривом Каховської ГЕС у червні 2023 року. Волонтери – як українські, так і міжнародні – здійснювали евакуацію населення та тварин із затоплених територій, доставку гуманітарних вантажів, розчищення зруйнованих будівель і ліквідацію наслідків катастрофи в умовах постійних обстрілів. Ризик для життя є не виключним, а систематичним чинником діяльності. Водночас катастрофа ГЕС актуалізувала нову функцію – координацію між локальними ініціативами та міжнародними структурами в режимі оперативного кризового управління за відсутності єдиного інституційного центру.

Окремої уваги заслуговує післяокупаційний вимір. Згідно з аналітичним звітом ICAP «Єднання» «Громадянське суспільство України в умовах війни», у 2023 році Херсонська область продемонструвала найбільший приріст реєстрації нових громадських і благодійних організацій серед усіх регіонів України [12]. Це явище пов'язане зі специфічним запитом деокупованих громад: поряд із традиційними гуманітарними функціями волонтерські ініціативи набули відновлювального характеру, спрямованого на реконструкцію зруйнованої інфраструктури та відбудову соціальних зв'язків.

Волонтерська діяльність у прифронтовому Херсоні відіграє ключову роль у забезпеченні виживання цивільного населення в умовах постійної воєнної загрози. Волонтери евакуюють людей і тварин, доставляють продукти, медикаменти та засоби першої необхідності, а також долучаються до відновлення пошкодженого житла, працюючи під регулярними обстрілами та загрозою атак безпілотників. Особливо складною залишається

ситуація в передмістях, зокрема в Антонівці, де за відсутності базових комунальних послуг цивільні критично залежать від допомоги.

Ці практики характеризуються високим ризиком для життя, що підтверджується випадками поранень і загибелі волонтерів під час гуманітарних місій. Попри це, діяльність не припиняється, демонструючи стійкість, високий рівень громадянської відповідальності та інтегрованість у неформальні механізми забезпечення безпеки і підтримки населення. Водночас зростання загроз, зокрема через використання дронів, актуалізує потребу в додаткових засобах захисту й технічних рішеннях для мінімізації ризиків [17].

Порівняльний аналіз чотирьох регіональних кейсів дозволяє виявити закономірність: тип і характер локальної самоорганізації визначається передусім безпековим контекстом регіону. Зведена характеристика представлена в таблиці 1.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз локальної самоорганізації в умовах воєнного стану дозволяє сформулювати такі висновки. По-перше, локальна самоорганізація є не лише компенсаторним чи допоміжним механізмом, а повноцінним політичним інструментом, що забезпечує перерозподіл владних функцій, формує нові центри впливу та сприяє становленню гібридних моделей врядування. Вона функціонує через три ключові канали: участь у прийнятті рішень, вплив на розподіл ресурсів та формування політичного порядку денного. По-друге, тип і характер локальної самоорганізації детермінується безпековим контекстом:

у прифронтових регіонах домінує стабілізаційна функція, у тилкових – підтримуюча й інституційна, у зонах тривалих бойових дій – адаптивно-комбінована, в умовах окупації – замісна. Водночас у всіх чотирьох кейсах самоорганізація набуває ознак суб'єктності публічної політики на локальному рівні. По-третє, довоєнний соціальний капітал безпосередньо визначає спроможність громади до самоорганізації в кризових умовах. Регіони з установленими мережами громадянського суспільства (Херсонщина, де волонтерська культура сформована з 2014 року; Харків з довоєнними організаціями на зразок «Станції Харків») продемонстрували вищу оперативність реагування. По-четверте, ефективність локальної самоорганізації обмежується структурними чинниками: дублюванням функцій, нестабільністю фінансування, психологічним виснаженням волонтерів, а також розривом між розвинутою низовою активністю та інституційними механізмами її включення у систему публічного управління. Найбільш гострою є проблема безпекових ризиків у прифронтових регіонах. По-п'яте, подолання зазначених обмежень потребує системної інституціоналізації волонтерського сектору через цільові програми органів місцевого самоврядування (зразком можуть слугувати програми Івано-Франківської та Калуської МТГ), механізми публічних консультацій, включення волонтерів до консультативно-дорадчих органів та правового захисту тих, хто діє в умовах активних бойових дій.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом довгострокових наслідків воєнної само-

Таблиця 1

Порівняльна характеристика типів локальної самоорганізації за регіональними кейсами

Регіон / тип	Домінуюча функція	Форма інституціоналізації	Ключові обмеження	Теоретичний концепт
Київська обл. (прифронтовий / деокупований)	Стабілізаційна: евакуація, гуманітарна допомога, підтримка ТРО	Неформальні мережі, волонтерські штаби, багаторівнева координація	Дублювання функцій, нестабільне фінансування, вигорання	Мережеве врядування; теорія спільного управління ресурсами (Е. Остром)
Івано-Франківська обл. (тиловий)	Підтримуюча + інституційна: фронт, ВПО, реабілітація, молодіжна участь	Програми ОМС, молодіжні ради, реабілітаційні центри	Брак ресурсів, відсутність приміщень, зниження активності населення	Теорія соціального капіталу (Р. Патнем); співуправління (co-governance)
Харківська обл. (прифронтовий / тривала нестабільність)	Адаптивно-комбінована: гуманітарна допомога + відновлення + підтримка життєдіяльності	Партнерське врядування; волонтерсько-державна взаємодія; довоєнні мережі	Безпекові ризики; обмежена участь у відбудові; розрив між самоорганізацією та інституціями	Гібридне врядування; теорія стійкості; соціальний капітал
Херсонська обл. (окупований / прифронтовий / деокупований)	Замісна + відновлювальна: виживання, реконструкція інфраструктури	Фактичне замінення держави; найбільший приріст ОГС у 2023 р.	Безпекова загроза, відсутність координації, дефіцит компетенцій відновлення	Теорія суспільної стійкості; квазідержавність (substitute statehood)

Джерело: власна розробка автора.

організації для трансформації публічного управління в Україні, дослідженням процесів інституціоналізації неформальних практик після завершення активної фази збройного протистояння, а також порівняльним аналізом українського досвіду з іншими кейсами суспільної самоорганізації в умовах збройних конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Атаманська С. Особливості волонтерської діяльності в Київській області в умовах воєнного стану. Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. Чис. 33. 2025. С. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.06>
2. Бескровний І. Незламні герої Харкова: історії волонтерів, що надихають. URL: <https://infocity.kharkiv.ua/bez-rubriki/nezlamni-heroi-kharkova-istorii-volonteriv-shcho-nadykhaiut/> (дата звернення: 15.04.2026).
3. Благодійна організація «Благодійний фонд «Станція Харків»». URL: https://station.kharkiv.ua/bo_bf_about/ (дата звернення: 15.04.2026).
4. Відбудова Харкова: за кошти містян і без їхньої участі. Обсерваторія демократії. URL: https://lb.ua/blog/observatory_democracy/622240_vidbudova_harkova_koshti_mistyau_i.html (дата звернення: 15.04.2026).
5. Водницька Г., Василик О. Від Майдану до фронту: історія волонтерки зі Снятина Тетяни Скіцко. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/899355-vid-majdanu-do-frontu-istoria-volonterki-zi-snatina-tetani-skicko/> (дата звернення: 12.04.2026).
6. «Волонтери вже не їдуть»: як живе Одноробівка за сім кілометрів від російського кордону. Радіо «Накупіло». 25 лютого 2026. URL: <https://radio.nakupilo.ua/yak-zhyve-odnorobivka-za-sim-kilometriv-vid-rosijskogo-kordonu/> (дата звернення: 15.03.2026).
7. ГРУНТ Media. «Це моє життя, мій Херсон». 2024. URL: <https://grnt.media/reportage/istoriyi-volonteriv-yaki-dopomogayut-khersonu/> (дата звернення: 15.04.2026).
8. «Добробат» приходить на допомогу. *Урядовий кур'єр*. 22 вересня 2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/dobrobat-prihodit-na-dopomogu/> (дата звернення: 15.04.2026).
9. Дадак Т. Відновлення після війни: як у Франківську підтримують захисників. Галичина. Івано-Франківське обласне телебачення. 28.02.2025. URL: <https://galtv.if.ua/news/vidnovlennya-pislya-vijny-yak-u-frankivsku-pidtruyuyut-zahysnykiv> (дата звернення: 11.04.2026).
10. Заходи Програми сприяння розвитку волонтерства Калуської міської територіальної громади на 2024–2027 роки. URL: https://kalushcity.golos.net.ua/files/pdf_end/485.pdf (дата звернення: 15.04.2026).
11. Зелінська Т. Дбати про довілля навіть під час війни: як у Франківську працює освітній екопростір та громадська сортувальна станція «RE:space». Шерифи для нових громад. 08.11.2023. URL: <https://sheriffua.org/news/ivano-frankivsk/dbati-pro-dovkillja-navit-pid-chas-vijni-yak-u-frankivsku-pratsjuje-osvitnij-ekoprostirta-gromadska-sortuvalna-stantsija-respace-foto> (дата звернення: 15.04.2026).
12. ICAP «Єднання». Громадянське суспільство України в умовах війни. Аналітичний звіт. 2023. URL: <https://ednannia.ua> (дата звернення: 15.04.2026).
13. Каташинська А. На кінець 2025 року у Харкові мешкає 1,3 мільйона людей, – Терехов. *Коротко Про*. 9 жовтня 2025. URL: <https://kp.ua/ua/life/a719047-nakinets-2025-roku-u-kharkovi-meshkaje-1-3-milijona-ljudej-terekhov> (дата звернення: 15.04.2026).
14. Крейденко В. Від дахів і вікон до майбутнього України: як українські волонтери вже зараз розпочинають відновлення країни. Фокус. 16 березня 2026. URL: <https://focus.ua/uk/opinions/747359-p-yatij-riki-viyni-ne-chas-chekati-chomu-stvoreno-mizhnarodnu-koaliciyu-dlya-dopomogi-volonteram> (дата звернення: 18.04.2026).
15. Мадрига Т. Б. Єдності сила. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. 456 с.
16. Місцеве самоврядування Прикарпаття: від витоків до європейської перспективи. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. 432 с.
17. Мокляк А., Ляшенко О. Щодня ризикують життям, щоб привезти необхідне або евакуювати. Як під обстрілами у Херсоні волонтери допомагають людям. Суспільне Херсон. 10 травня 2025. URL: <https://suspilne.media/kherson/1012675-sodna-rizikuut-zittam-sob-privezti-neobhidne-abo-evakuuvati-ak-pid-obstrilami-u-hersoni-volonteriv-dopomagaut-ludam/> (дата звернення: 15.04.2026).
18. Полівчак Р. Тримає стрій: Івано-Франківщина впродовж року повномасштабної війни. Суспільне Івано-Франківськ. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/367028-trimae-strij-ivano-frankivsina-vprodovz-roku-rovnomasstabnoi-vijni/> (дата звернення: 16.04.2026).
19. Рішення Івано-Франківської міської ради (28_1 сесія) 8 демократичного скликання від 06.09.2022р. № 142-28_1 Про затвердження Програми сприяння розвитку волонтерства Івано-Франківської міської територіальної громади на 2023-2025 роки. URL: <https://www.namvk.if.ua/dt/769551/>
20. Рішення № 3133 Про Програму сприяння розвитку волонтерської діяльності Калуської міської територіальної громади на 2024–2027 роки. URL: https://kalushcity.golos.net.ua/?p=pryynyati_rishennya&sp=single&id=8874 (дата звернення: 15.04.2026).
21. Рятуємо Херсон разом! Як «Фонд громади міста Херсон «Захист» допомагає родинам в окупації. URL: <https://kherson.tv.com/riatuiemo-kherson-razom-iak-fond-hromady-mista-kherson-zakhyst-dopomahaierodynam-v-okupatsii/>
22. Центр близькосхідних досліджень. Громадянське суспільство в часи війни на прикладі Херсонщини (жовтень 2023 – березень 2024). URL: <https://uames.org.ua/hromadianske-suspilstvo-v-chasy-vijny-na-prykladikhersonshchynu/> (дата звернення: 15.04.2026).
23. Якимчук С. У Івано-Франківську волонтери та благодійники з усіх куточків України допомагають людям у біді. PRAVDA.IF.UA. 02.08.2023. URL: <https://pravda.if.ua/ivano-frankivsku-volontery-ta-blagodijnykyz-usih-kutochkiv-ukrayiny-dopomagayut-lyudyam-u-bidi/> (дата звернення: 16.04.2026).

24. Якобчук А. 5 грудня відзначають Всесвітній день волонтера. URL: <https://slovoproslovo.info/5-grudnya-vidznachaetsya-vsvesvitniy-den-volontera> (дата звернення: 15.04.2026).

25. Яців Д., Ткач Д. «Тут один одного розуміє з пів слова». Як у Калуші працює реабілітаційний центр «4.5.0. Прикарпаття». Суспільне Івано-Франківськ. 27 лютого 2026. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/1251414-tut-odin-odnogo-rozumie-z-piv-slova-ak-u-kalusi-pracuje-reabilitacijnij-centr-450-prikarpattia/> (дата звернення: 15.03.2026).

REFERENCES:

1. Atamanska, S. (2025). Osoblyvosti volonterskoi diialnosti v Kyivskii oblasti v umovakh voiennoho stanu [Features of volunteer activity in Kyiv region under martial law]. *Litopys Volyni*, (33), 38–44. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.06> [in Ukrainian].

2. Beskrovnyi, I. (n.d.). Nezlamni heroi Kharkova: istorii volonteriv, shcho nadykhaiut [Unbreakable heroes of Kharkiv: Inspiring volunteer stories]. Retrieved April 15, 2026, from <https://infocity.kharkiv.ua/bez-rubriki/nezlamni-heroi-kharkova-istorii-volonteriv-shcho-nadykhaiut/>

3. Blahodiina orhanizatsiia "Blahodiinyi fond 'Stantsiia Kharkiv'". (n.d.). [Charitable organization "Station Kharkiv Foundation"]. Retrieved April 15, 2026, from https://station.kharkiv.ua/bo_bf_about/ [in Ukrainian].

4. Observatoriia demokratii. (n.d.). Vidbudova Kharkova: za koshty mistian i bez yikhnoi uchasti [Reconstruction of Kharkiv: Funded by residents without their participation]. Retrieved April 15, 2026, from https://lb.ua/blog/observatory_democracy/622240_vidbudova_harkova_koshti_mystyan_i.html [in Ukrainian].

5. Vodnytska, H., & Vasylyk, O. (n.d.). Vid Maidanu do frontu: istoriia volonterky z Sniatyna Tetiany Skitsko [From Maidan to the front: The story of volunteer Tetiana Skitsko]. *Suspilne*. Retrieved April 12, 2026, from <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/899355-vid-majdanu-do-frontu-istoria-volonterki-zi-snatina-tetani-skicko/> [in Ukrainian].

6. Volontery vzhe ne yidut: yak zhyve Odnorobivka za sim kilometriv vid rosiiskoho kordonu ["Volunteers no longer come": Life in Odnorobivka near the Russian border]. *Radio Nakypilo*. Retrieved March 15, 2026, from <https://radio.nakypilo.ua/yak-zhyve-odnorobivka-za-sim-kilometriv-vid-rosijskogo-kordonu/> [in Ukrainian].

7. GRUNT Media. (2024). Tse moie zhyttia, mii Kherson [This is my life, my Kherson]. Retrieved April 15, 2026, from [https://grnt.media/reportage/istoriyi-volonteriv-yaki-dopomagayut-khersony/\(n.d.\)](https://grnt.media/reportage/istoriyi-volonteriv-yaki-dopomagayut-khersony/(n.d.)) [in Ukrainian].

8. Dobrobat prykhodyt na dopomohu [Dobrobat comes to help]. *Uriadovyi kurier*. Retrieved April 15, 2026, from <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/dobrobat-prihodit-na-dopomogu/> [in Ukrainian].

9. Dadak, T. (2025, February 28). Vidnovlennia pislia viiny: yak u Frankivsku pidtrymuiut zakhysnykiv [Post-war recovery: How defenders are supported in Ivano-Frankivsk]. *Halychyna*. Retrieved April 11, 2026, from <https://galtv.if.ua/news/vidnovlennya-pislya-vijny-yak-u-frankivsku-pidtrymuyut-zahysnykiv> [in Ukrainian].

10. Kalush City Council. (n.d.). Zakhody Prohramy sprianniia rozvytku volonterstva Kaluskoi miskoi teryto-

rialnoi hromady na 2024–2027 roky [Volunteer development program measures]. Retrieved April 15, 2026, from https://kalushcity.golos.net.ua/files/pdf_end/485.pdf [in Ukrainian].

11. Zelinska, T. (2023, November 8). Dbaty pro dovkillia navit pid chas viiny: yak u Frankivsku pratsiuie ekoprostir "RE:space" [Caring for the environment during war]. Retrieved April 15, 2026, from <https://sheriffua.org/news/ivano-frankivsk/> [in Ukrainian].

12. ISAR Yednannia. (2023). Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny [Civil society in Ukraine during war]. Retrieved April 15, 2026, from <https://ednannia.ua> [in Ukrainian].

13. Katashynska, A. (2025, October 9). Na kinets 2025 roku u Kharkovi meshkaie 1.3 miliona liudei [Kharkiv population statistics]. *KP.ua*. Retrieved April 15, 2026, from <https://kp.ua/> [in Ukrainian].

14. Kreidenko, V. (2026, March 16). Vid dakhiv i vikon do maibutnoho Ukrainy [From roofs to the future of Ukraine]. *Focus*. Retrieved April 18, 2026, from <https://focus.ua/> [in Ukrainian].

15. Madryha, T. B. (2025). Yednosti syla [The power of unity]. *Ivano-Frankivsk: Misto NV*. [in Ukrainian].

16. Misceve samovriaduvannia Prykarpattia: vid vyto-kiv do yevropeiskoi perspektyvy [Local self-government of Prykarpattia]. (2025). *Ivano-Frankivsk: Misto NV*. [in Ukrainian].

17. Mokliak, A., & Liashenko, O. (2025, May 10). Shchodnia ryzykuiut zhyttiam... [Volunteers in Kherson under shelling]. *Suspilne Kherson*. Retrieved April 15, 2026, from <https://suspilne.media/> [in Ukrainian].

18. Polivchak, R. (n.d.). Trymaie strii: Ivano-Frankivshchyna pid chas viiny [Ivano-Frankivsk region resilience]. *Suspilne*. Retrieved April 16, 2026, from <https://suspilne.media/> [in Ukrainian].

19. Ivano-Frankivsk City Council. (2022). Prohrama sprianniia rozvytku volonterstva [Volunteer development program]. Retrieved April 15, 2026, from <https://www.namvk.if.ua/> [in Ukrainian].

20. Kalush City Council. (n.d.). Prohrama rozvytku volonterstva [Volunteer program decision]. Retrieved April 15, 2026, from <https://kalushcity.golos.net.ua/> [in Ukrainian].

21. Kherson TV. (n.d.). Riatuemo Kherson razom [Saving Kherson together]. Retrieved April 15, 2026, from <https://kherson.tv/> [in Ukrainian].

22. Center for Middle Eastern Studies. (n.d.). Hromadianske suspilstvo v chasy viiny na prykladi Khersonshchyny [Civil society in wartime: Kherson case]. Retrieved April 15, 2026, from <https://uames.org.ua/> [in Ukrainian].

23. Yakymchuk, S. (2023, August 2). Volontery dopomahaiut liudiam u bidy [Volunteers helping people in need]. Retrieved April 16, 2026, from <https://pravda.if.ua/> [in Ukrainian].

24. Yakobchuk, A. (n.d.). Vsesvitnii den volontera [International Volunteer Day]. Retrieved April 15, 2026, from <https://slovoproslovo.info/> [in Ukrainian].

25. Yatsiv, D., & Tkach, D. (2026, February 27). Reabilitatsiinyi tsentr "4.5.0. Prykarpattia" [Rehabilitation center case]. *Suspilne*. Retrieved March 15, 2026, from <https://suspilne.media/> [in Ukrainian].

Local self-organization as a political mechanism for ensuring the resilience of territorial communities in Ukraine under martial law

Madryha Tetiana Bohdanivna

Postdoctoral Student at the Department
of Political Science
Vasyl Stefanyk Carpathian National
University
Shevchenka str., 57, Ivano-Frankivsk,
Ukraine
ORCID: 0000-0001-7761-9811

The article examines local self-organization as a political mechanism for ensuring the resilience of territorial communities in Ukraine during the full-scale Russian-Ukrainian war. In the context of a significant weakening of the state's institutional capacity, volunteer initiatives and civic engagement acquire the features of informal institutions that partially substitute for or complement the functions of public governance.

The study analyzes the mechanisms of local self-organization across different security contexts through a comparative case study of four regions: Kyiv, Ivano-Frankivsk, Kharkiv, and Kherson. The research employs a comparative case study method, content analysis of regulatory documents, analysis of secondary data, and a theoretical synthesis of the concepts of network governance, social capital, and societal resilience.

The findings demonstrate that the type and nature of local self-organization are primarily determined by the regional security context. The comparative analysis reveals a common pattern: local self-organization operates through three key channels of influence— participation in decision-making, influence on resource allocation, and shaping the political agenda. This transforms volunteer initiatives from actors of civil society into full-fledged subjects of public policy at the local level, corresponding to the concepts of network governance and co-governance.

The study substantiates the need to institutionalize the volunteer sector through targeted programs of local self-government bodies, mechanisms of public consultations, and legal protection for volunteers operating under active combat conditions.

Key words: local self-organization, volunteering, territorial community, resilience, martial law, public governance, network governance, civil society, social capital.

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026